

4. Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinde Öğrencilerin Sordukları Sorular ve Öğretmenlerin Verdikleri Cevapların İncelenmesi

Erdal ZENGİN¹

¹Araştırma Görevlisi, Fırat Üniversitesi, ezengin@firat.edu.tr
ORCID: 0000-0002-4771-0160

Burcu GEZER ŞEN²

²Doktora Öğretim Üyesi, Fırat Üniversitesi, burcugezersen@firat.edu.tr
ORCID: 0000-0003-3782-2377

Geliş Tarihi/Received: 15.04.2021 Kabul Tarihi/Accepted: 24.12.2021 e-Yayım/e-Printed: 31.12.2021

DOI: <http://dx.doi.org/10.14582/DUZGEF.2021.177>

ÖZ

Okul ortamında öğretmenlerin, eğitim süreci içerisinde bireyi aktif olarak işe koşup onların dini ve ahlaki konular ile alakalı olan soruların, öğretmenler tarafından seviyeleri göz önünde bulundurarak açıklaması büyük önem arz etmektedir. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi (DKAB) dersinde öğrencilerin ne tür sorular sordukları ve bu soruların dersin öğretmenleri tarafından nasıl cevaplandırıldığı bu araştırmanın problemlerini oluşturmaktadır. Bu problem cümlesinden yola çıkarak araştırmanın amacı; ilköğretim öğrencilerinin din kültürü ve ahlak bilgisi dersinde sordukları ve öğretmenlerin bunlara verdikleri cevaplarla ilişkin öğretmen görüşlerini ortaya çıkarmaktır. Araştırma bilimsel araştırma yöntemlerinden biri olan nitel araştırma yaklaşımı çerçevesinde tasarlanmış olup, nitel araştırma desenlerinden biri olan olgubilim (fenomenoloji/phenomenology) deseni kullanılmıştır. Araştırmada 10 birleştirilmiş sınıf öğretmeni ve 10 DKAB öğretmeni ile görüşme yapılmıştır. Araştırma sonucunda, birleştirilmiş sınıflarda görev yapmakta olan DKAB ve sınıf öğretmenlerinin görüşleri doğrultusunda çocukların daha çok Allah, cennet-cehennem ve melekler ile ilgili sorular sorduğu ve bu soruları cevaplandırırken öğretmenlerin daha çok somut ve günlük hayattan örnekler verdikleri tespit edilmiştir. Ayrıca öğretmenler, öğretim sürecinde DKAB dersinin saatinin artırılması gerektiğini ve bu dersin daha erken kademelerde verilmesi gerektiğini ifade etmişlerdir. Bununla birlikte öğretmenler, bazı çocukların ön yargılarla okula geldiğini ve dersin öğretim süreci içerisinde bu ön yargıları düzeltmede çeşitli sorunlar yaşadığını belirtmişlerdir.

Anahtar Kelimeler: din eğitimi, din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmen görüşleri, öğrenci soruları, öğretmen cevapları

The Questions Asked by the Students in the Religious Culture and Moral Knowledge Lesson and the Answers by the Teachers

ABSTRACT

Within the training process it is very important for teachers to activate their students in the learning process and to explain their questions related to religious and ethical issues, taking into account their levels. The purpose of this research is to determine teacher opinions on primary school students' questions and teachers' answers to these questions in the course of religious culture and ethics. Based on this problem statement, the aim of this study is to reveal the opinions of the teachers about the questions asked by primary school students in the course of religious culture and ethics and the answers given by the teachers. The research was designed within the framework of the qualitative research approach, which is one of the scientific research methods, and the phenomenology design, which is one of the qualitative research designs, was used. In the research, interviews were conducted with 10 combined classroom teachers and 10 DKAB teachers. As a result of the research, in line with the opinions of DKAB and classroom teachers working in multigrade classrooms, children mostly asked questions about God, heaven-hell and angels, and while answering these questions, teachers mostly gave concrete and daily life examples. In addition, the teachers stated that the hours of the DKAB course should be increased during the teaching process and that this course should be given at earlier levels. However, teachers stated that some children come to school with prejudices and that they have various problems in correcting these prejudices during the teaching process of the lesson.

Keywords: Religious Education, Religious Culture and Moral Knowledge Teacher Opinions, Student Questions, Teacher Answers

1. GİRİŞ

Eğitim-öğretim kurumlarının işbirliği ile yürütülmesi gereken din eğitimi, birey ve toplum yaşantısında birey-birey ve birey-toplum ilişkilerinde çok önemli bir yeri teşkil etmektedir. Bu alanda ortaya çıkması mümkün gözükken sorular bu işbirliği ile ortadan kaldırılabileceği düşünülmektedir (Bozkurt, 2018; Altıntaş, 2018; Taş, 2019). Dolayısıyla DKAB dersi, toplumun beklentileri, değişen dünyanın toplum yansımaları ve eğitim sürecinde benimsenen yeni yaklaşımlar doğrultusunda yapılandırılması bireylere kazandırılacak olumlu davranışların açısından önem arz etmektedir. Günümüz eğitim sistemleri ile birlikte düşünüldüğünde din

eğitiminin günün şartlarına cevap verecek şekilde, genel anlamda toplum ve dünya tarafından kabul görecektir. Tazirde yapılandırılması önemlidir (Kaymakcan, 2006). Birbirinden farklı birçok kültürün, düşünce ve yaşam tarzının bir arada hayat bulduğu modern toplumlarda, farklı inançların ve mensuplarının doğru tanımlanmaları ve tanıtılmaları din öğretiminin temel amaçlarından biri olmalıdır (Bilgin, 2001). DKAB dersi öğretmenine düşen görev; farklılıkların toplumsal bütünlüğümüz için bir eksiklik, kusur, tehdit ya da engel değil, kültürel bir zenginlik olduğunu öğrencilerine aktarmak olmalıdır (Taş, 2019).

Eğitim-öğretim süreci içerisinde öğrencilerin hayata hazırlanmasını sağlamak amacıyla dersler yardımı ile bir çok eğitim verilir. Bu derslerden bir tanesi de DKAB dersidir. Bu derste ağırlıklı olarak öğrencilerin İslam'ı ana kaynaklardan öğrenmeleri ve İslam'ın inanç, ibadet ve ahlak ilkelerini içselleştirmeleri amaçlanmaktadır. Bu amaca ulaşmak için öğrencilere çeşitli becerilerin yanı sıra birçok bilgi, tutum ve davranışın kazandırılması amaçlanmaktadır. Bu davranışların kazanılması ve aktif hale getirilmesi için ise bireylerin sınıf ortamında bu beceri, tutum ve bilgilere yönelik soru sormaları ve bu soruların öğretmenler tarafından seviyelerine uygun olarak cevaplanması ciddi bir önem arz etmektedir. Öğrencilerin sınıf ortamında kendileri için problem durumu olarak gördükleri DKAB dersinin bazı konularının sorular sorarak çözüme kavuşturmaları, edinilecek davranışlar için önemli bir eşiğe işaret etmektedir (Acuner, 2015). Problem çözme becerisi -bireyin bir problemle karşılaşması durumunda- problemi ortadan kaldırmak için adapte olmak, çözümler geliştirmek ve bunları uygulamak demektir. Birey ve toplum için hayati önem taşıdığından öğrencilerin öğretim sürecinde problem çözme becerilerinin kazandırılması hedefine ulaşmaları önemlidir (Yiğit, 2020). Öğrencilerin problem çözme becerilerini kazanma hedeflerine ulaşmalarında meslek dersleri özel ve önemli bir yere sahiptir. Nitekim din, hayatı çeşitli açılardan kuşatan ve bireye hayat boyu rehberlik eden bir gerçekliktir. Birey, dini inançları sayesinde sorunlar karşısında farklı baş etme stratejileri geliştirebilmektedir. Bu bağlamda İslam dininin sabır, şükür, Allah'a tevekkül, tefekkür, istişare, tefsir, sorumluluk, çalışkanlık, güven bilinci, imtihan gibi konularda problem çözme becerisi ile öğretileri arasında ilişki kurulabilir. Bu farkındalığı kazanılması ise öğrencilerin ders süresi içinde sorular sorarak, öğrenmelerinden sorumlu olarak şekilde derste aktif olmalarına bağlı bir sürece işaret etmektedir. Ancak öğrencilerin derslerde problem çözme becerisi kazanma hedefine ne ölçüde ulaştığı sorusu bilimsel olarak araştırılmayı bekleyen bir konudur (Yiğit, 2019; Yiğit, 2021).

Alan yazına bakıldığında öğrencilerin DKAB dersinde işlenen konulara ilişkin sordukları sorular ve öğretmenlerin bu soruları. Bu alanda yapılmış çalışmalara bakıldığında; öğrenci velilerinin DKAB dersine yönelik tutumları (Altaş, 2004), öğrencilerin diğer dinlere karşı tutumları (Altaş, 2009), öğrencilerin DKAB öğretmenlerine karşı tutumları (Arıcı, 2007), DKAB derslerinde öğretmen tutumlarının öğrenci ve ders üzerindeki etkileri (Yeşilbaş, 2006), dini ve ahlaki bilgi, beceri ve tutum öğretiminin etkili yolları (Kaya & Asan, 1997) bunlar arasında yer almaktadır. Alan yazında mevcut çalışmaların neredeyse sadece tutum, ilgi ve beceri üstünde durmuş olması, bu çalışmanın alan yazın içindeki önemini ön plana çıkarmaktadır. Öğrencilerin DKAB dersinde merak ettiği konulara ilişkin sormuş oldukları soruların seviyelerine uygun ve anlamlı bir şekilde cevaplandırılması, bireylerin din olgusuna olan bakışlarını ve yaklaşımlarını ciddi oranda etkileyeceği düşünülmektedir. bundan dolayı DKAB dersi öğretimini göre öğrencilerin bu süreç içinde sordukları soruların neler olduğu, hangi konuları merak ettikleri ve bu merakın giderilmesi için öğretmenlerin hangi yöntem ve teknikleri kullandıkları bu araştırmanın en temel amacını oluşturmaktadır. Dolayısıyla bu çalışmada amaç; ilkökul öğrencilerinin DKAB dersinde sordukları sorulara ilişkin öğretmen görüşlerinin belirlenmesidir. Bu kapsamda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır;

1. İlkokul öğrencilerinin DKAB derslerinde sordukları sorular nelerdir?
2. İlkokul öğrencilerinin DKAB derslerinde sordukları sorulara öğretmenlerin verdikleri cevaplar nelerdir?
3. DKAB dersi öğretim sürecinde öğretmenlerin yaşadığı sorunlar nelerdir?

2. YÖNTEM

2.1. Araştırma Modeli

Bu araştırma nitel araştırma yaklaşımı çerçevesinde tasarlanmış olup, nitel araştırma desenlerinden biri olan olgubilim (fenomenoloji/phenomenology) deseni kullanılmıştır. Bu desenin kullanılmasındaki temel hedef bu konuyu daha derinlemesine irdeleyerek araştırmanın temel problemlerine çözüm ortaya koymaktır.

Nitel araştırma deseni, araştırmanın yaklaşımını belirleyen ve çeşitli aşamalarının bu yaklaşım çerçevesinde tutarlı olmasına rehberlik eden bir strateji olarak tanımlanabilir. Nitel araştırmalarda araştırılan olay, olgu veya duruma göre değişebilen bir araştırma süreci söz konusudur. Bu varsayımlar içinde ve bu çerçeveler aracılığıyla, anlatı araştırmaları, fenomenoloji, kuram oluşturma, etnografi ve durum çalışmaları gibi nitel araştırma yaklaşımları bulunmaktadır (Creswell, 2016). Nitel araştırma desenleri araştırma etkinliklerinin birbirleriyle tutarlı ve amaca uygun bir şekilde gerçekleştirilmesi açısından araştırmacıya rehberlik eder. Nitel araştırma desenleri araştırmacıya esnek bir yaklaşım sağlar ve belirli bir odak çerçevesinde araştırmanın çeşitli aşamalarının birbirleriyle tutarlı olmasına katkıda bulunur (Yıldırım ve Şimşek, 2006). Olgubilim (fenomenoloji/phenomenology) deseni farkında olduğumuz ancak derinlemesine ve ayrıntılı bir anlayışa sahip olamadığımız olgulara odaklanmaktadır. Olgular yaşadığımız dünyada olaylar, deneyimler algılar, yönelimler, kavramlar ve durumlar gibi çeşitli biçimlerde karşımıza çıkabilmektedir. Bu olgularla hayatımızda farklı şekillerde karşılaşabiliriz. Fakat bu karşılaşma, olguları tam olarak kavradığımız anlamına gelmiyor. Tam anlamıyla yabancı olmayan bununla birlikte tümüyle kavrayamadığımız olguları irdelemeyi hedefleyen araştırma konuları için olgubilim (fenomenoloji/phenomenology) müsait bir çalışma ortamı sunar (Yıldırım ve Şimşek, 2006: 72).

2.2. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma gurubunu Elazığ il merkezindeki 18 ilkokulda görev yapmakta olan birleştirilmiş sınıf öğretmenleri ile DKAB öğretmenleri oluşturmaktadır.

Öğretmenler, olasılık temelli örnekleme yöntemlerinden biri olan küme örnekleme olarak adlandırılan yöntemle belirlenmiştir. Küme örnekleme modeli, çalışılması düşünülen evrende doğal olarak oluşmuş veya farklı amaçlarla yapay olarak oluşturulmuş, kendi içinde belirli özellikler açısından benzerlikler gösteren değişik grupların olması durumunda kullanılır (Böke, Başbüyük, Büker vd. 2009, Yıldırım ve Şimşek, 2018). Bu yöntemin seçilmesindeki amaç, mülakatın yapılacağı kişileri rastgele seçerek araştırmanın objektifliğini güçlendirmek ve oluşabilecek subjektif bilgilerden ve sonuçlardan araştırmayı arındırmaktır. Ayrıca bu model tek bir grubun değil aksine bu konu ile alakalı olan her iki gurubunda (DKAB öğretmeni ve birleştirilmiş sınıf öğretmeni) fikrini almayı kolaylaştıracaktır.

Tablo 1. Çalışma grubuna ilişkin demografik veriler

Özellik		f	%
Cinsiyet	Kadın	13	65
	Erkek	7	35
Yaş	20-25 yaş	4	20
	26-30 yaş	3	15
	31-35 yaş	7	35
	36-40 yaş	5	25
	41 yaş ve üzeri	1	5
Öğrenim durumu	Lisans	17	85
	Yüksek Lisans	3	15

Tablo 1 incelendiğinde, araştırmaya katılan öğretmenlerin 13'i kadın, 7'sinin ise erkek olduğu görülmektedir. Bunların 4'ü 20-25 yaş arası, 3'ü 26-30 yaş arası, 7'si 31-35 yaş arası ve 7'si 36-40 yaş arası ve 41 yaş ve üzeri olduğu verilerden elde edilmiştir. Ayrıca, katılımcıların 17'si lisans mezunu iken 3'ü lisansüstü mezunu olduğunu belirtmiştir.

2.3. Veri Toplama Aracı

Araştırmada veri toplama aracı olarak yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşmeler, hem basit seçenekli cevaplamaı hem de ilgili alanda derinlemesine araştırma yapılarak önemli kavramların ortaya çıkmasını sağlayabilir. Analizlerin kolaylığı, görüşülene kendini ifade edebilme imkânı, gerektiğinde derinlemesine bilgi sağlama avantajları ve kontrolün kaybedilmesi, önemsiz konularda fazla zaman harcaması, görüşme yapılanlara belli standartlarda yaklaşmadığından güvenilirliğin azalması gibi de dezavantajları bulunuyor (Büyüköztürk, 2015: 152).

Görüşme formu oluşturulurken, konuyla ilgili literatür taranmış, taslak sorular oluşturulmuştur. Bu taslak sorular dört öğretmene (iki birleştirilmiş sınıf öğretmeni ve iki DKAB öğretmeni) yöneltilerek pilot uygulama yapılmıştır. Pilot uygulama sonrasında soruların geçerliliğini ölçmek amacıyla 4 alan uzmanıyla (iki sınıf eğitimi uzmanı, iki din kültürü ve ahlak bilgisi uzmanı) görüşülmüş ve sorulara son şekli verilmiştir.

Araştırmada kullanılan görüşme formu iki bölümden oluşmaktadır. Formun ilk bölümünde öğretmenlerin demografik bilgilerine ilişkin sorular yer almaktadır. Bu bölümde öğretmenlerin yaşı, cinsiyeti, öğrenim düzeyi, kurumdaki görevi, mesleki çalışma süresi, medeni durumu ve çocuk sahibi olma durumu ile ilgili sorular yer almaktadır. Görüşme formunun ikinci bölümünde ise DKAB dersinde öğrencilerin en çok hangi konularda öğretmenlerine sorular sorduğu, sorulan soruların neler olduğu, öğretmenlerin bu soruları hangi örnekler, materyaller ve yöntemlerle cevaplandırdıkları ve DKAB dersi öğretim sürecinde öğretmenlerin yaşadıkları problemlerin neler olduğuna ilişkin sorular yer almaktadır.

2.4. Verilerin Analizi

Nitel araştırmacılar belirli bir konuyu araştırırken “ne kadar” ya da “ne kadar iyi” olduğunu öğrenmekten çok daha geniş bir bakış açısı elde etmek ister ve nitel araştırmalarda bulunan aşamalara göre araştırmaya başlar. Bu aşamalar; çalışılacak olan konunun saptanması, çalışmadaki katılımcıların belirlenmesi, verilerin toplanması ve verilerin analizi olarak sıralanmıştır (Büyüköztürk, 2015: 245-246).

Görüşme, Milli Eğitim Müdürlüğü'nün izni ile Elazığ ili merkezinde bulunan ilkokullarda DKAB öğretmenleriyle ve merkeze bağlı birleştirilmiş sınıf okullarında çalışmakta olan birleştirilmiş sınıf öğretmenleriyle yapılmış ve bu görüşmelerden elde edilen verilerin içerik analizi yapılmıştır. İçerik analizi, insan davranışlarını ve doğasını belirleme üzerinde doğrudan olmayan yollarla çalışmaya imkân tanıyan bir tekniktir. İçerik analizi özellikle sosyal bilimlerde sıklıkla kullanılan **en önemli** tekniklerden biridir (Karagöz, 2017; Büyüköztürk, 2015).

Çalışma grubuna ilişkin veriler işlenirken, katılımcıların kimlikleri gizli tutularak her bir katılımcıya kod verilmiştir. DKAB öğretmenleri DKAB1, DKAB2, DKAB3 ..., ve birleştirilmiş sınıflarda görev yapan sınıf öğretmenleri ise BS1, BS2, BS3 ... şeklinde kodlanmıştır. Katılımcıların görüşleri ön yargısız bir şekilde etik kurallarına uygun olarak analiz edilmiştir. Katılımcılara yöneltilen soruların bulunduğu görüşme formu ekte verilmiştir.

2.5. Verilerin Toplanması

Araştırmaya ilişkin veriler, 10 birleştirilmiş sınıf öğretmeni ve 10 DKAB öğretmeni ile yarı yapılandırılmış görüşme formu yardımı ile toplanmıştır. Görüşme alınmadan önce, katılımcılara yapılacak olan çalışma hakkında bilgi verilmiştir. Araştırmanın bilimsel amaçlı yürütüldüğü vurgulanarak görüşme formunun içeriği hakkında katılımcılar bilgilendirildikten sonra, görüşmeler gerçekleştirilmiş ve veriler elde edilmiştir.

3. BULGULAR

Bu bölümde, birleştirilmiş sınıf öğretmenlerinin ve DKAB öğretmenlerinin demografik verileri ile ilkököl öğrencilerinin DKAB derslerinde sordukları sorular ve öğretmenlerin verdikleri cevaplara ilişkin öğretmen görüşlerinden elde edilen kod ve temalara ilişkin bulgular sunulmuştur.

3.2. İlkokul Öğrencilerinin DKAB Dersinde Sordukları Sorulara İlişkin Öğretmen Görüşleri ile İlgili Bulgular

İlkokul öğrencilerinin DKAB dersinde en fazla sordukları sorulara ilişkin DKAB öğretmenlerinin ve birleştirilmiş sınıflarda görev yapan sınıf öğretmenlerinin verdikleri cevaplara ilişkin bulgular tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2. Öğrencilerin DKAB derslerinde öğretmenlere Allah ile ilgili sordukları sorulara ilişkin elde edilen bulgular

Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenleri(n:10) (DKAB)	f	Birleştirilmiş Sınıf öğretmenleri(n:10) (BS)	f
Allah ile ilgili sorular	9	Allah ile ilgili sorular	7
Hız. Muhammed ile ilgili sorular	1	Hız. Muhammed ile ilgili sorular	3
Yaratılış ile ilgili sorular	2	Yaratılış ile ilgili sorular	3
Meleklerin ile ilgili sorular	5	Meleklerin ile ilgili sorular	1
Ölüm ve sonrası (kıyamet, ahiret hayatı, mezar vb.) ile ilgili sorular	4	Ölüm ve sonrası (kıyamet, ahiret hayatı, mezar vb.) ile ilgili sorular	3
Cennet ve cehennem ile ilgili sorular	6	Cennet ve cehennem ile ilgili sorular	7
Cinler ile ilgili sorular	4	Cinler ile ilgili sorular	-
Şeytan ile ilgili sorular	2	Şeytan ile ilgili sorular	-
İzledikleri film ve videolar ile ilgili sorular	1	İzledikleri film ve videolar ile ilgili sorular	-
Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinin amacı ile ilgili sorular	1	Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinin amacı ile ilgili sorular	-
Kur'an-ı Kerim ile ilgili sorular	-	Kur'an-ı Kerim ile ilgili sorular	1
İbadetler ile ilgili sorular	-	İbadetler ile ilgili sorular	3
Dini kurallar ile ilgili sorular	-	Dini kurallar ile ilgili sorular	1
Sevap ve günahlar ile ilgili sorular	-	Sevap ve günahlar ile ilgili sorular	3

Tablodaki bulgular incelendiğinde, DKAB öğretmenlerinin öğretim sürecinde öğrencilerin sordukları sorulara ilişkin görüşlerinin 10 farklı tema altında toplandığı görülmektedir. Bu kodların en çok vurgulananı “Allah ile ilgili sorular, Melekler ile ilgili sorular ve Cennet ve cehennem ile ilgili sorular” soruları olmuştur

Allah kime benziyor, Allah'ın cinsiyeti var mı? (DKAB1)

Allah neye benzer, Allah her zaman bizi görebilir mi? (DKAB10)

Allah'ı göreceğ miyiz, neden Allah'ı göremiyoruz? (DKAB3)

Allah'ın kulakları var mı ki her şeyi duyuyor, Allah bizim gibi mi? (DKAB5)

“Öğrenciler daha çok Allah'ın varlığı ile ilgili sorular soruyorlar. Hala somut dönemde oldukları için tam olarak varlığını kavrayamıyorlar (D8).

“Allah'ı neden göremiyoruz? (DKAB9)

Melekler nasıl varlıklardır? (DKAB10)

Daha çok soyut kavramları anlamak için soru soruyorlar. Örneğin; melekleri anlamak için soru soruyorlar (DKAB2).

3.3. Öğrencilerin DKAB Dersinde Allah ile İlgili Sordukları Sorulara İlişkin Elde Edilen Bulgular

İlkokul öğrencilerinin DKAB dersinde Allah İle ilgili sordukları sorulara ilişkin din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenlerinin ve birleştirilmiş sınıf öğretmenlerinin verdikleri cevaplara ilişkin bulgular tablo 3’te verilmiştir.

Tablo 3. Öğrencilerin DKAB derslerinde öğretmenlere (Branş-Sınıf) Allah ile ilgili sordukları sorulara ilişkin elde edilen bulgular

Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenleri(n:10)	f	Birleştirilmiş Sınıf öğretmenleri(n:10)	f
Allah'ın varlığı ile ilgili sorular	8	Allah'ın varlığı ile ilgili sorular	3
Allah'ın özellikleri (Allah'ın zâti ve sübûti sıfatları) ile ilgili sorular	10	Allah'ın özellikleri (Allah'ın zâti ve sübûti sıfatları) ile ilgili sorular	10
Allah ile Peygamberler arasındaki iletişim ile ilgili sorular	1	Allah ile Peygamberler arasındaki iletişim ile ilgili sorular	-

Tablodaki veriler incelendiğinde, DKAB öğretmenlerinin öğretim sürecinde öğrencilerin sordukları sorulara ilişkin görüşlerinin 3 farklı tema altında toplandığı görülmektedir. Bu kodların en çok vurgulananı “Allah’ın varlığı ile ilgili sorular ve Allah’ın özellikleri (Allah’ın zâtî ve sübûtî sıfatları) ile ilgili sorular” soruları olmuştur. Bu sorulara ilişkin öğrencilerin ifadelerinden örneklere aşağıda yer verilmiştir:

Allah kime benziyor, Allah’ın cinsiyeti var mı? (DKAB1)

Allah neye benzer, Allah her zaman bizî görebilir mi? (DKAB10)

Allah’ı göreceğ miyiz, neden Allah’ı göremiyoruz? (DKAB3)

Allah’ın kulakları var mı ki her şeyi duyuyor, Allah bizim gibi mi? (DKAB5)

Allah neden bu kadar sabrediyor? (DKAB4)

Allah kainatı ve insanları neden yaratmıştır? (DKAB7)

Allah bizim aklımızdan geçirdiklerimizi de bilebilir mi, karanlıkta da Allah bizî görür mü? (DKAB9)

Allah’ın gücü nasıl kendiliğindedir, nasıl gücünü bir yerden almaz? Burada meşhur lokomotif örneğini veriyorum. “Vagonları lokomotif çeker. Peki lokomotifî kim çeker?” diye soruyorum. Zaten genellikle soruları yönlendirerek cevapları kendilerinin bulmasını sağlıyorum.

3.4. Öğrencilerin DKAB derslerinde Hz. Muhammed ile ilgili sordukları sorulara ilişkin elde edilen bulgular

İlkokul öğrencilerinin DKAB dersinde Hz. Muhammed ile ilgili sordukları sorulara ilişkin din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenlerinin ve birleştirilmiş sınıf öğretmenlerinin verdikleri cevaplara ilişkin bulgular tablo 4’te verilmiştir.

Tablo 4. Öğrencilerin DKAB derslerinde öğretmenlere (Branş-Sınıf) Hz. Muhammed ile ilgili sordukları sorulara ilişkin elde edilen bulgular

Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenleri(n:10) DKAB	f	Birleştirilmiş Sınıf öğretmenleri(n:10) BS	f
Allah ile Hz. Muhammed arasındaki iletişim ile ilgili sorular	2	Allah ile Hz. Muhammed arasındaki iletişim ile ilgili sorular	-
Hz. Muhammed’in insanlarla iletişimi ile ilgili sorular	3	Hz. Muhammed’in insanlarla iletişimi ile ilgili sorular	1
Hz. Muhammed’in aile hayatı ile ilgili sorular	3	Hz. Muhammed’in aile hayatı ile ilgili sorular	-
Hz. Muhammed’in hayatı ile ilgili sorular	5	Hz. Muhammed’in hayatı ile ilgili sorular	7
Hz. Muhammed’in kişiliği ile ilgili sorular	2	Hz. Muhammed’in kişiliği ile ilgili sorular	3
Hz. Muhammed’in mucizeleri ile ilgili sorular	5	Hz. Muhammed’in mucizeleri ile ilgili sorular	3
Hz. Muhammed’in üstün özellikleri olup olmadığı ile ilgili sorular	4	Hz. Muhammed’in üstün özellikleri olup olmadığı ile ilgili sorular	1
Hz. Muhammed’in fiziksel özellikleri ile ilgili sorular	3	Hz. Muhammed’in fiziksel özellikleri ile ilgili sorular	2
Peygamberlerin özellikleri ile ilgili sorular	4	Peygamberlerin özellikleri ile ilgili sorular	1

Tablodaki veriler incelendiğinde, DKAB öğretmenlerinin öğretim sürecinde öğrencilerin sordukları sorulara ilişkin görüşlerinin 9 farklı tema altında toplandığı görülmektedir. Bu temaların en çok vurgulananı; “Hz. Muhammed’in hayatı ile ilgili sorular, Hz. Muhammed’in mucizeleri ile ilgili sorular, Hz. Muhammed’in üstün özellikleri olup olmadığı ile ilgili sorular, Peygamberlerin özellikleri ile ilgili sorular, Hz. Muhammed’in fiziksel özellikleri ile ilgili sorular, Hz. Muhammed’in aile hayatı ile ilgili sorular ve Hz. Muhammed’in insanlarla iletişimi ile ilgili sorular” soruları olmuştur. Bu sorulara ilişkin öğrencilerin ifadelerinden örneklere aşağıda yer verilmiştir:

Hz. Muhammed nasıl bir hayat yaşamıştır? (DKAB7)

Hz. Muhammed nasıl peygamber oldu? (DKAB4)

Hz. Muhammed hiç günah işlemiş midir? (DKAB1)

Peygamber efendimin mucizeleri onlar için çok önemli. Derste bazen uzun uzun anlatıyorlar, bazen de gerçek olup olmadıklarını soruyorlar (DKAB8).

Hız: Peygamber hangi mucizeleri göstermiştir? (DKAB7)

Hız: Peygamber mucizeleri nasıl gerçekleştirilmiştir? (DKAB4)

3.5.Öğrencilerin DKAB derslerinde Kur'an-ı Kerim ile ilgili sordukları sorulara ilişkin elde edilen bulgular

İlkokul öğrencilerinin DKAB dersinde Kur'an-ı Kerim ile ilgili sordukları sorulara ilişkin din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenlerinin ve birleştirilmiş sınıf öğretmenlerinin verdikleri cevaplara ilişkin bulgular tablo 5'te verilmiştir.

Tablo 5. Öğrencilerin DKAB derslerinde öğretmenlere (Branş-Sınıf) Kur'an-ı Kerim ile ilgili sordukları sorulara ilişkin elde edilen bulgular

Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenleri(n:10) DKAB	f	Birleştirilmiş Sınıf öğretmenleri(n:10) BS	f
Kur'an-ı Kerim'in indiriliş süreci ile ilgili sorular	9	Kur'an-ı Kerim'in indiriliş süreci ile ilgili sorular	8
Kur'an-ı Kerim'in içeriği ile ilgili sorular	4	Kur'an-ı Kerim'in içeriği ile ilgili sorular	5
Kur'an-ı Kerim'i okumanın ibadet boyutu ile ilgili sorular	1	Kur'an-ı Kerim'i okumanın ibadet boyutu ile ilgili sorular	3
Kur'an-ı Kerim'in orijinalliği ile ilgili sorular	3	Kur'an-ı Kerim'in orijinalliği ile ilgili sorular	3
Kur'an-ı Kerim'in son kitap olma özelliği ile ilgili sorular	1	Kur'an-ı Kerim'in son kitap olma özelliği ile ilgili sorular	-
Kur'an-ı Kerim'in diğer İslami kaynaklarla kıyaslanması ile ilgili sorular	1	Kur'an-ı Kerim'in diğer İslami kaynaklarla kıyaslanması ile ilgili sorular	-
Kur'an-ı Kerim'in diğer kutsal kitaplarla kıyaslanması ile ilgili sorular	1	Kur'an-ı Kerim'in diğer kutsal kitaplarla kıyaslanması ile ilgili sorular	1

Tablodaki veriler incelendiğinde, katılımcı din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenlerinin öğretim sürecinde öğrencilerin sordukları sorulara ilişkin görüşlerinin 7 farklı tema altında toplandığı görülmektedir. Bu temaların en çok vurgulananı; “Kur'an-ı Kerim'in indiriliş süreci ile ilgili sorular, Kur'an-ı Kerim'in içeriği ile ilgili sorular ve Kur'an-ı Kerim'in orijinalliği ile ilgili sorular” cevapları olmuştur. Bu sorulara ilişkin öğrencilerin ifadelerinden örneklere aşağıda yer verilmiştir:

Kur'an-ı Kerim'in nasıl indirildiği ile ilgili sorular sık soruluyor (DKAB2).

Kur'an-ı Kerim'in niçin çok uzun yıllar boyunca gönderildiği ile ilgili sorular soruyorlar (DKAB3).

Kur'an-ı Kerim nasıl indi, nasıl gökten yere indi? (DKAB4)

Kur'an-ı Kerim neden indirildi? (DKAB5)

3.6.Öğrencilerin DKAB derslerinde Sevap-Günah ile ilgili sordukları sorulara ilişkin elde edilen bulgular

İlkokul öğrencilerinin DKAB dersinde sevap-günah ile ilgili sordukları sorulara ilişkin din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenlerinin ve birleştirilmiş sınıf öğretmenlerinin verdikleri cevaplara ilişkin bulgular tablo 6'da verilmiştir.

Tablo 6. Öğrencilerin DKAB derslerinde öğretmenlere (Branş-Sınıf) Sevap-Günah ile ilgili sordukları sorulara ilişkin elde edilen bulgular

Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenleri(n:10) DKAB	f	Birleştirilmiş Sınıf öğretmenleri(n:10) BS	f
Sevap ve günahların kapsamı ile ilgili sorular	4	Sevap ve günahların kapsamı ile ilgili sorular	4
Davranışların sevap veya günah olma boyutuyla ilgili sorular	6	Davranışların sevap veya günah olma boyutuyla ilgili sorular	8
Sevap ve günahların ölümden sonraki süreçteki karşılıkları ile ilgili sorular	3	Sevap ve günahların ölümden sonraki süreçteki karşılıkları ile ilgili sorular	3
Sevap ve günahların kaydedilmesi ile ilgili sorular	4	Sevap ve günahların kaydedilmesi ile ilgili sorular	1
Günah işleme ve tövbe etme arasındaki ilişki ile ilgili sorular	1	Günah işleme ve tövbe etme arasındaki ilişki ile ilgili sorular	-
Sevap ve günahların amacı ile ilgili sorular	-	Sevap ve günahların amacı ile ilgili sorular	1

Tablodaki veriler incelendiğinde, DKAB öğretmenlerinin öğretim sürecinde öğrencilerin sordukları sorulara ilişkin görüşlerinin 5 farklı tema altında toplandığı görülmektedir. Bu temaların en çok vurgulananı; “Davranışların sevap veya günah olma boyutuyla ilgili sorular, Sevap ve günahların kapsamı ile ilgili sorular, Sevap ve günahların kaydedilmesi ile ilgili sorular ve Sevap ve günahların ölümden sonraki süreçteki karşılıkları

ile ilgili sorular” soruları olmuştur. Bu sorulara ilişkin öğrencilerin ifadelerinden örneklere aşağıda yer verilmiştir:

Öğrenciler günlük hayatta yaptıkları davranışların hangilerinin günah hangilerinin sevap olduğunu soruyorlar. İradeleri dışında yaptıkları yanlışların ya da hataların günah olup olmadığını soruyorlar (DKAB10).

Sigara içmemenin ve şans oyunları oynamanın günah olup olmadığını soruyorlar (DKAB6).

Arkadaşıma yardım edersem sevap mı kazanırım günah mı? İçki içmek neden günah? (DKAB8)

Sevap ve günahlarımız yazılmaya başlanmadıysa her şeyi yapmamız serbest mi? (DKAB3)

3.7. Öğrencilerin DKAB dersinde sordukları sorulara öğretmenlerin verdikleri cevaplara ilişkin elde edilen bulgular

İlkokul öğrencilerinin DKAB dersinde sordukları sorulara ilişkin din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenlerinin ve birleştirilmiş sınıf öğretmenlerinin bu soruları cevaplandırırken en fazla kullandıkları yöntemler ve materyallere ilişkin bulgular tablo 7’de verilmiştir.

Tablo 7. Öğrencilerin DKAB dersinde öğretmenlere sordukları sorulara öğretmenlerin verdikleri cevaplara (örnekler, öğretim materyalleri, öğretim yöntemleri) ilişkin elde edilen bulgular

Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenleri(n:10) DKAB	f	Birleştirilmiş Sınıf öğretmenleri(n:10) BS	f
Öğrencilerin öğrenme seviyelerine uygun bilgi aktarma	4	Öğrencilerin öğrenme seviyelerine uygun bilgi aktarma	1
Somutlaştırarak bilgi aktarma	5	Somutlaştırarak bilgi aktarma	5
Kur'an-ı Kerim'den ve kaynak kitaplardan örnekler verme	5	Kur'an-ı Kerim'den ve kaynak kitaplardan örnekler verme	3
Düz anlatım yöntemiyle bilgi aktarımı	1	Düz anlatım yöntemiyle bilgi aktarımı	2
Deneylerle bilgi aktarımı	1	Deneylerle bilgi aktarımı	2
Örnek videolar, çizgi filmler aracılığıyla bilgi aktarımı	3	Örnek videolar, çizgi filmler aracılığıyla bilgi aktarımı	3
Güdüleyici örnekler aracılığıyla bilgi aktarımı	1	Güdüleyici örnekler aracılığıyla bilgi aktarımı	-
Anlatım yolu ile bilgi aktarımı	3	Anlatım yolu ile bilgi aktarımı	-
Gezi gözlem yöntemiyle bilgi aktarımı	-	Gezi gözlem yöntemiyle bilgi aktarımı	1

Tablodaki veriler incelendiğinde, DKAB öğretmenlerinin öğretim sürecinde din kültürü ve ahlak bilgisi dersinde öğrencilerin sordukları sorulara öğretmenlerin verdikleri cevaplara ilişkin görüşlerinin 8 farklı tema altında toplandığı görülmektedir. Bu temaların en çok vurgulananı “Somutlaştırarak bilgi aktarma, Kur'an-ı Kerim’den ve kaynak kitaplardan örnekler verme ve Öğrencilerin öğrenme seviyelerine uygun bilgi aktarma” cevapları olmuştur. Bu sorulara ilişkin öğrencilerin ifadelerinden örneklere aşağıda yer verilmiştir:

Allah’ı tanımak, varlığını kavratmak benim zorlandığım konular arasında. Sonsuz bir varlığa, şu sınırlı aklımızla kavratmak bize bile zor geliyor. Allah nasıl bir tane ve her yerde diye soruyorlar. Güneş gibi diyorum. Güneş bir tane olmasına rağmen her yerden nasıl görünüyorsa, hava nasıl her yerde ise Allah da tıpkı hava ve güneş gibi her yeredir (DKAB8).

Çocukların anlayabileceği bir seviyeye inerek ve konuyu somutlaştırarak anlatmaya çalışıyorum. Allah’ın varlığını ve O’nun bir olduğunu ispatlamaya çalışmada insanlardan ve çevreden örnekler vermeye çalışıyorum (DKAB2).

3.8. Öğrencilerin DKAB dersinde Allah ile ilgili sordukları sorulara öğretmenlerin verdikleri cevaplara ilişkin elde edilen bulgular

İlkokul öğrencilerinin DKAB dersinde Allah ile ilgili sordukları sorulara ilişkin din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenlerinin ve birleştirilmiş sınıf öğretmenlerinin bu soruları cevaplandırırken en fazla kullandıkları yöntemler ve materyaller aşağıda tablo 8’de verilmiştir.

Tablo 8. Öğrencilerin DKAB dersinde Allah ile ilgili öğretmenlere sordukları sorulara öğretmenlerin verdikleri cevaplara (örnekler, öğretim materyalleri, öğretim yöntemleri) ilişkin elde edilen bulgular

Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenleri(n:10) DKAB	f	Birleştirilmiş Sınıf Öğretmenleri(n:10) BS	f
Ayet, hadis ve kaynak kitaplardan faydalanarak bilgi aktarımı	3	Ayet, hadis ve kaynak kitaplardan faydalanarak bilgi aktarımı	5

Düz anlatım yöntemiyle bilgi aktarımı	3	Düz anlatım yöntemiyle bilgi aktarımı	-
Günlük hayattan örnek vererek somutlaştırma	7	Günlük hayattan ve doğal olaylarından örnekler vererek somutlaştırma	3
Örnek olay yöntemi kullanarak bilgi aktarımı	2	Örnek olay yöntemi kullanarak bilgi aktarımı	-
Animasyon filmler ve videolar kullanarak bilgi aktarımı	-	Animasyon filmler ve videolar kullanarak bilgi aktarımı	3
Resimler aracılığıyla bilgi aktarımı	-	Resimler aracılığıyla bilgi aktarımı	2
Drama yöntemi kullanarak bilgi aktarımı	-	Drama yöntemi kullanarak bilgi aktarımı	1
Soru-cevap yöntemi kullanarak bilgi aktarımı	-	Soru-cevap yöntemi kullanarak bilgi aktarımı	1

Tablodaki veriler incelendiğinde, DKAB öğretmenlerinin öğretim sürecinde din kültürü ve ahlak bilgisi dersinde öğrencilerin sordukları sorulara öğretmenlerin verdikleri cevaplara ilişkin görüşlerinin 4 farklı tema altında toplandığı görülmektedir. Bu temaların en çok vurgulananı “Günlük hayattan örnek vererek somutlaştırma, Ayet, hadis ve kaynak kitaplardan faydalanarak bilgi aktarımı ve Düz anlatım yöntemiyle bilgi aktarımı” cevapları olmuştur. Bu sorulara ilişkin öğrencilerin ifadelerinden örneklere aşağıda yer verilmiştir:

Daha çok örneklerden ve benzetmelerden yola çıkarak anlatmaya çalışıyorum. Örneğin; burada meşhur lokomotif örneğini veriyorum. “Vagonları lokomotif çekiyor. Peki lokomotif kim çekiyor” diye soruyorum. Zaten genellikle soru yönelterek cevapları kendülerinin bulmalarını sağlıyorum.” Allah’ın çocuklar tarafından bazen yüksek bir dağa, bazen Noel babaya, bazen de kocaman bir deveye benzettiklerine şahit oluyorum. Allah’ı nasıl hayal ediyorsunuz dediğimde bu tür cevaplar alıyorum. O zaman onlara diyorum ki, nasıl ki bir ayakkabıcı yaptığı bir ayakkabıya ve nasıl ki bir terzi yaptığı bir elbiseye benzemiyorsa Allah da yarattığı hiçbir şeye benzemez diye cevap veriyorum (DKAB8).

Öğrencilere genellikle sunuş yoluyla konu anlatılıyor sonra örnekler vererek konuyu zihinlerinde somutlaştırmaya çalışıyoruz. Çocuklara evrene baktığımız zaman bir düzen bir uyumun var olduğunu görebiliriz örnek mevsimlerin oluşumu, güneş ile ayın ortaya çıkması veya bir ağacın yeşermesi gibi hiçbir şey tesadüfen ortaya çıkmaz. Bunu yapan bir güç olmalı bu eşsiz uyumu düzeni yaratan Allah’tır. Daha sonra Hz. İbrahim’in güneşe, aya ve yıldızlara bakarak Allah’ı aklını kullanarak bulmasını örneğini anlattıktan sonra öğrencilere siz evrene veya çevrenize baktığımız zaman Allah’ın varlığını gösterebilir misiniz? Diye sorduktan sonra, öğrenciler de kendi örneklerini söylüyor (DKAB6).

3.9. Öğrencilerin DKAB dersinde Hz. Muhammed ile ilgili sordukları sorulara öğretmenlerin verdikleri cevaplara ilişkin elde edilen bulgular

İlkokul öğrencilerinin DKAB dersinde Hz. Muhammed ile ilgili sordukları sorulara ilişkin din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenlerinin ve birleştirilmiş sınıf öğretmenlerinin bu soruları cevaplandırırken en fazla kullandıkları yöntemler ve materyaller aşağıda tablo 9’da verilmiştir.

Tablo 9. Öğrencilerin DKAB dersinde Hz. Muhammed ile ilgili öğretmenlere sordukları sorulara öğretmenlerin verdikleri cevaplara (örnekler, öğretim materyalleri, öğretim yöntemleri) ilişkin elde edilen bulgular

Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenleri (n:10) DKAB	f	Birleştirilmiş Sınıf öğretmenleri (n:10) BS	f
Hız. Muhammed’in hayatından örnekler vererek bilgi aktarımı	1	Hız. Muhammed’in hayatından örnekler vererek bilgi aktarımı	2
Hız. Muhammed’in hayatını anlatan film, çizgi film ve videolardan faydalanma	3	Hız. Muhammed’in hayatını anlatan film, çizgi film ve videolardan faydalanma	4
Ayet ve hadislerden faydalanarak bilgi aktarımı	4	Ayet ve hadislerden faydalanarak bilgi aktarımı	3
Kaynak kitaplardan faydalanarak bilgi aktarımı	2	Kaynak kitaplardan faydalanarak bilgi aktarımı	1
Düz anlatım yöntemiyle bilgi aktarımı	5	Düz anlatım yöntemiyle bilgi aktarımı	5
Soru-cevap yöntemiyle bilgi aktarımı	-	Soru-cevap yöntemiyle bilgi aktarımı	2

Tablodaki veriler incelendiğinde, DKAB öğretmenlerinin öğretim sürecinde din kültürü ve ahlak bilgisi dersinde öğrencilerin sordukları sorulara öğretmenlerin verdikleri cevaplara ilişkin görüşlerinin 5 farklı tema altında toplandığı görülmektedir. Bu temaların en çok vurgulananı “Düz anlatım yöntemiyle bilgi aktarımı, Ayet ve hadislerden faydalanarak bilgi aktarımı ve Hız. Muhammed’in hayatını anlatan film, çizgi film ve videolardan faydalanma” cevapları olmuştur. Bu sorulara ilişkin öğrencilerin ifadelerinden örneklere aşağıda yer verilmiştir:

Rüyalar konusunda eğer gördülerse O'nun gerçekten peygamber efendimiz olduğunu ve bunu çok fazla söylememeleri gerektiğini söylüyorum. Yoksa artık göremeyeceklerini söylüyorum. Mucizeler konusunda gerçek olduklarını söylüyorum ancak peygamber efendimizin en büyük mucizesinin Kur'an-ı Kerim olduğunu ifade ediyorum. Üniversitelerde okutulan kitapların bir süre sonra kullanılmadığı, Kur'an-ı Kerim'in ise asırlar boyunca gerçekliğini koruduğunu, değişmediğini ve hiç değişmeyeceğini söylüyorum (DKAB8).

Bir şeyin doğru olup olmadığını anlamak için ispatla deriz. Mucizelerde peygamberliğin ispatıdır. Allah yardım ediyor, çünkü Allah çok güçlüdür. Peygamberler de bizim gibi birer insandır. Nasıl ki sınıf başkanı bizim sınıfımızdan bir öğrenci ise peygamber de insanların arasından seçilmiştir. Vahiy sürecini açıklıyorum. Eğer onun da bizim gibi bir fotoğrafı olsaydı insanlar zamanla onu bir yaratıcı gibi sevmeye başlar ve ona taparlardı (DKAB4).

3.10. Öğrencilerin DKAB dersinde Kur'an-ı Kerim ile ilgili sordukları sorulara öğretmenlerin verdikleri cevaplara ilişkin elde edilen bulgular

İlkokul öğrencilerinin DKAB dersinde Kur'an-ı Kerim ile ilgili sordukları sorulara ilişkin DKAB öğretmenlerinin ve birleştirilmiş sınıf öğretmenlerinin bu soruları cevaplandırırken en fazla kullandıkları yöntemler ve materyaller ilişkin bulgular tablo 10'da verilmiştir.

Tablo 10. Öğrencilerin DKAB dersinde Kur'an-ı Kerim ile ilgili öğretmenlere sordukları sorulara öğretmenlerin verdikleri cevaplara (örnekler, öğretim materyalleri, öğretim yöntemleri) ilişkin elde edilen bulgular

Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenleri(n:10)	f	Birleştirilmiş Sınıf öğretmenleri(n:10)	f
Ayet, hadis ve kaynak kitaplardan faydalanarak bilgi aktarımı	4	Ayet, hadis ve kaynak kitaplardan faydalanarak bilgi aktarımı	3
Günlük hayattan örnekler vererek somutlaştırma	4	Günlük hayattan örnekler vererek somutlaştırma	3
Kavram haritaları aracılığıyla bilgi aktarımı	1	Kavram haritaları aracılığıyla bilgi aktarımı	-
Film, çizgi film ve videolardan faydalanma	2	Film, çizgi film ve videolardan faydalanma	1
Düz anlatım yöntemi kullanarak bilgi aktarımı	4	Düz anlatım yöntemi kullanarak bilgi aktarımı	6
Drama yöntemi kullanarak bilgi aktarımı	1	Drama yöntemi kullanarak bilgi aktarımı	-
Akıllı tahta kullanarak bilgi aktarımı	2	Akıllı tahta kullanarak bilgi aktarımı	-

Tablodaki veriler incelendiğinde, DKAB öğretmenlerinin öğretim sürecinde DKAB dersinde öğrencilerin sordukları sorulara öğretmenlerin verdikleri cevaplara ilişkin görüşlerinin 7 farklı tema altında toplandığı görülmektedir. Bu temaların en çok vurgulananı “Düz anlatım yöntemiyle bilgi aktarımı, Ayet, hadis ve kaynak kitaplardan faydalanarak bilgi aktarımı ve Günlük hayattan örnekler vererek somutlaştırma” cevapları olmuştur. Bu sorulara ilişkin öğrencilerin ifadelerinden örneklere aşağıda yer verilmiştir:

Kur'an-ı Kerim'in bu zamana kadar tek harfi bile değişmeden gelmesinin en önemli sebebini rabbimiz bize söylüyor: o'nu ben indirdim ben koruyacağım diyor. Yani Kur'an Allah'ın koruması altında bunun dışında peygamberimiz ve arkadaşları da Kur'an ı koruma konusunda çok hassas davranıyorlar. Çünkü Kur'an dan önce indirilmiş kitaplar insanlar tarafından değiştirilmiş. Peygamber efendimiz vahiy gelir gelmez yazdırıyor (vahiy katiplerine) ezberletiyor (hafızlara) ve ezberliyor. Vefatından sonrada sahabe Kur'an-ı toplamak için komisyon kuruyor ve bu işte uzman sahabeler tarafından Kur'an kitap haline getiriliyor (DKAB10).

Materyaller, hadis kitapları ve Kuran-ı kerim. Genelde anlatım yöntemini kullanıyorum. Mesela Allah'a nasıl daha çok yaklaşabileceğimizi; O'nun sevgisini nasıl kazanacağımızı soran öğrenciye, namaz kılarak ve Allah'ın emir ve yasaklarına uyarak Allah'a yaklaşacağımızı ve O'nun sevgisini kazanacağımızı hadis ve ayetlerden örnek vererek açıklıyorum (DKAB9).

3.11. Öğrencilerin DKAB dersinde sevap – günah ile ilgili sordukları sorulara öğretmenlerin verdikleri cevaplara ilişkin elde edilen bulgular

İlkokul öğrencilerinin DKAB dersinde sevap-günah ile ilgili sordukları sorulara ilişkin din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenlerinin ve birleştirilmiş sınıf öğretmenlerinin bu soruları cevaplandırırken en fazla kullandıkları yöntemler ve materyallere ilişkin bulgular tablo 11'de verilmiştir.

Tablo 11. Öğrencilerin DKAB dersinde sevap – günah ile ilgili öğretmenlere sordukları sorulara öğretmenlerin verdikleri cevaplara (örnekler, öğretim materyalleri, öğretim yöntemleri) ilişkin elde edilen bulgular

Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenleri(n:10) DKAB	f	Birleştirilmiş Sınıf öğretmenleri(n:10) BS	f
Düz anlatım ve soru-cevap yöntemi kullanarak bilgi aktarımı	6	Düz anlatım ve soru-cevap yöntemi kullanarak bilgi aktarımı	7
Ayet, hadis ve kaynak kitaplardan faydalanarak bilgi aktarımı	4	Ayet, hadis ve kaynak kitaplardan faydalanarak bilgi aktarımı	3
Günlük hayattan örnekler vererek somutlaştırma	2	Günlük hayattan örnekler vererek somutlaştırma	2
Atasözleri ve deyimlerden faydalanarak bilgi aktarımı	1	Atasözleri ve deyimlerden faydalanarak bilgi aktarımı	-
Drama yöntemi kullanarak bilgi aktarımı	1	Drama yöntemi kullanarak bilgi aktarımı	-
Matematiksel dille bilgi aktarımı	1	Matematiksel dille bilgi aktarımı	-
Film, çizgi film ve videolardan faydalanma	1	Film, çizgi film ve videolardan faydalanma	2

Tablodaki veriler incelendiğinde, katılımcı DKAB öğretmenlerinin öğretim sürecinde öğrencilerin sordukları sorulara öğretmenlerin verdikleri cevaplara ilişkin görüşlerinin 7 farklı tema altında toplandığı görülmektedir. Bu temaların en çok vurgulananı “Düz anlatım ve soru-cevap yöntemi kullanarak bilgi aktarımı, Ayet, hadis ve kaynak kitaplardan faydalanarak bilgi aktarımı ve Günlük hayattan örnekler vererek somutlaştırma” cevapları olmuştur. Bu sorulara ilişkin öğrencilerin ifadelerinden örnekler aşağıda yer verilmiştir:

Sevap olan şeylerin faydaları ve günah olan şeylerin zararları anlatılıyor (DKAB4).

Günlük hayatımızdan örnekler veriyorum. Anne, baba çocuk ilişkisi ve aile içerisinde kurallardan bahsediyorum. Anne ve babanın çocuklarının iyiliği için bazı şeylerden uzak kalmaları gerektiğini ve bazı kurallara uymaları gerektiğini söylüyorum. Aynı bunun gibi bizleri yaratan Allah’ın da bizim iyiliğimiz için bazı kurallar koyduğunu söylüyorum. Bunların da ayetlerde olduğunu örnek vererek açıklıyorum (DKAB9).

Her ne kadar çocuk olsalar da neyin doğru neyin yanlış olduğunu bildikleri için günahlardan uzak durmaları gerektiğini anlatıyorum. Ağaç yaşken eğilir atasözünden hareketle, küçükken neye alışsaksak büyüdüğümüzde de onları yapacağımızı vurguluyorum (DKAB3).

4. TARTIŞMA ve SONUÇ

Bu araştırmanın amacı, ilkököl 4. Sınıf öğrencilerinin DKAB dersinde sordukları sorulara ve öğretmenlerin verdikleri cevaplara ilişkin öğretmen görüşlerini incelemektir. Bu amaç doğrultusunda elde edilen veriler içerik analizine tabi tutulmuştur. Analizler sonucunda, DKAB dersinde öğrencilerin Allah ile ilgili sordukları soruların başında “Allah’ın özellikleri (Allah’ın zâtî ve sübûtî sıfatları) ile ilgili sorular ve Allah’ın varlığı ile ilgili sorular” geldiği tespit edilmiştir. Çocuğun içinde bulunduğu dönem açısından Allah inancı ve ona olan güven çocuğu onu daha iyi tanımak için sorgulamaya götürüyor. Türk’ün (2014) çalışmasında elde edilen bulgular desteklenmektedir. Ona göre çocuğun ilk din eğitimi süreci, duyguların ortaya çıkarılması, beslenmesi ve geliştirilmesi basamaklarını takip etmelidir. Sonraki süreçlerde de din eğitimi faaliyetleri sevgi üzerine bina edilmeli, Allah inancı ve iman duygusu sevgi ağırlıklı olarak verilmeli, gerek aile fertlerinin, gerek çocuğun çevresindeki diğer yetişkinlerin gerekse din eğitimcilerinin çocuktaki dini gelişimi zedeleyecek her türlü söz ve tavırdan uzak durması gerekir. Özellikle ilk çocukluk döneminde korkutma ve yasaklamalardan çok sevdirmek ve kolaylaştırmak din eğitiminde esas olmalıdır (Türk, 2014).

Din kültürü ve ahlak bilgisi dersinde öğrencilerin Hz. Muhammed ile ilgili sordukları soruların başında “Hz. Muhammed’in hayatı ile ilgili sorular, Hz. Muhammed’in mucizeleri ile ilgili sorular ve Peygamberlerin özellikleri ile ilgili sorular”ı gelmektedir. Ailelerin kendilerine rol-model olarak sundukları Hz. Muhammed’i doğru tanıtmak ve en güzel şekilde anlatma, çocukların Hz. Muhammed ile ilgili sorduklarının yanı sıra uzak bir şekilde cevaplamak toplumsal bir sorumluluk olarak görülmelidir. Apak (2010) çalışmasında elde edilen bulgular desteklenmektedir. Şahsiyetlerin gelişimi aşamasını yaşayan yeni nesillerin karakter oluşumu esnasında onlara Müslüman kimlik ve kişilik kazandırmak için öncelikli olarak Allah Rasûlü’nü (sav) en doğru şekilde

tanıtmak gerekir ki, onlar hayatlarında bunları kendilerine örnek alabilsinler (Apak, 2010). Din kültürü ve ahlak bilgisi dersinde öğrencilerin Hz. Muhammed ile ilgili öğretmenlere sordukları sorulara öğretmenlerin cevaplama yöntemlerinin başında “Düz anlatım yöntemiyle bilgi aktarımı, Muhammed’in hayatını anlatan film, çizgi film ve videolardan faydalanma ve Ayet ve hadislerden faydalanarak bilgi aktarımı” gelmektedir. Yorulmaz (2015) ve Sağlam (2001) çalışmalarında elde edilen bulguları desteklemektedir. Sözlü öğretim yoluyla çocuğun bütün gelişim alanlarına belli bir oranda katkı sağlamanın yanında; düzgün konuşabilmesini ve kendini ifade edebilmesini temin ederek dil gelişiminin önü açılabilir. Ayrıca yine sözlü öğretim etkinlikleri (şiiir, hikâye masal vb. edebi türlerin dinletilmesi ve ezberden okutulması) vasıtasıyla iman ve ibadetle ilgili konuları aktarma, Hz. Peygamber (sav)’in hayatını anlatma, İslâm önderlerinin hayat hikâyelerini aktarma, helâl ve haram kavramlarını öğretme imkânı elde edilebilir (Yorulmaz, 2015; Sağlam, 2001).

Ayrıca, DKAB dersinde öğrencilerin Kur’an-ı Kerim ile ilgili sordukları soruların başında “Kur’an-ı Kerim’in indiriliş süreci ile ilgili sorular, Kur’an-ı Kerim’in içeriği ile ilgili sorular ve Kur’an-ı Kerim’in orijinalliyi ile ilgili sorular” olmuştur. Çocukların gündelik yaşamları içinde en çok karşılaştığı ve muhattab olduğu kitapların başında Kur’an-ı Kerim gelmektedir. Bundan dolayı bu kitap hakkında bilgi almak ve daha iyi tanımak için merakları onları bu tür sorulara yönelmiş olabilir. Erken yaşta Kur’an-ı Kerim ile tanışan çocukların sorduğu bu tür sorular onlara merakını doyurucu bilgiler verildiğinde zihinlerini ve hayal dünyalarını geliştirebilir. Nitekim, Aydın (2007) çalışmasında elde edilen bulgularla örtüşmektedir. O’na göre Kur’an, erken yaştaki çocukların hayal güçlerini ve dikkatlerini güçlendirir. İçerdikleri heyecan dolu sahnelerle çocuklara neşe ve coşku katmanın yanında, onlara fazilet ve ahlak öğretileri de kazandırır. Çocukların zihin ve hayal dünyalarına sayılamayacak etkiler oluşturduğu bilindiğine göre Kur’an’da zikri geçen kıssaların çocuklarımıza aktarılmasına önem verilmelidir. Zira Kur’an’daki kıssaların yaşanan olaylar olduğunu çocukların öğrenmeleri, onların hayatı iyi anlamalarına yardımcı olacaktır (Aydın, 2007).

DKAB dersinde öğrencilerin sevap ve günah ile ilgili sordukları soruların başında “Davranışların sevap veya günah olma boyutuyla ilgili sorular, sevap ve günahların kapsamı ile ilgili sorular ve sevap ve günahların ölümden sonraki süreçteki karşılıkları ile ilgili sorular” olmuştur. Çocuk günlük hayatında birçok defa bu kavramlarla karşılaşır. Fakat bu kavramları yanlış temeller üstüne oturtabilir. Helali veya sevabı, haram, hırsızlık, günah vb. kavramlar ile tanımlayabilir. Bilecik (2012) çalışmasında elde edilen bulguları desteklemektedir. DKAB 4. sınıf dersi birinci ünite içerisinde yer alan, ‘Helal, Haram, Sevap ve Günah Kavramları’ başlıklı konular çerçevesinde ve ayetlerin desteğiyle sunulur. Kavramlar ayetler aracılığı ile gerçek anlamını koruyarak verilmelidir. Fakat yaptığımız çalışma neticesinde çocukların birçoğunun helal kavramı hakkında daha önceki bilgilerinin, hırsızlık konusu üzerinden temellendirildiği anlaşılmıştır. Çünkü öğrencilerin çoğu, sevap ve günah ile sorular sorduklarında günah boyutunu hırsızlık kavramı ile ifade ettikleri ve sevap boyutunu ise hırsızlıktan uzak durma boyutu ile tanımladıkları görülmüştür.(Bilecik, 2012).

DKAB dersinde öğrencilerin öğretmenlere sordukları sorulara öğretmenlerin cevaplama yöntemlerinin başında “Somutlaştırarak bilgi aktarma, Kur’an-ı Kerim’den ve kaynak kitaplardan örnekler verme ve örnek videolar, çizgi filmler aracılığıyla bilgi aktarımı” gelmektedir. Somut işlemler döneminde olan çocuk için soyut kavramlar bir anlam ifade edememektedir. Bu açıdan çocuğun soyut konular hakkındaki sorularını somutlaştırarak cevaplamak gerekir. Sultan’ın (2014) çalışmasında elde ettiği bulguları desteklemektedir. O’na göre çocukların anlayamadığı soyut kavramları somutlaştırma çabaları vardır. Üstelik bilinmeyen, görülmeyen bir varlıktan bahsediyorsak çocuğumuz, kendi kafasında bir şekle oturtmak için çaba harcayacaktır. Çocuğun yaptığı benzetmelere, sorduğu sorulara, anlamlandırma ve somutlaştırma çabalarına olumlu yaklaşmak gerekir (Sultan, 2014).

DKAB dersinde öğrencilerin Allah ile ilgili öğretmenlere sordukları sorulara öğretmenlerin cevaplama yöntemlerinin diğerleri ise “Günlük hayattan örnek vererek somutlaştırma ve ayet, hadis ve kaynak kitaplardan faydalanarak bilgi aktarımı” gelmektedir. Erkoç (2009) ile Vigliocco, Norbury ve Ponari (2017)’nin çalışmalarından elde edilen bulguları desteklemektedir. Somut Allah tasavvurunda çocuklar özellikle somut işlemler döneminde böyle düşüncelere sahip olduğu anlaşılmaktadır. O’na göre bu dönemde çocuk Allah’ı güç

ve kudreti yönünden babasına benzetir ve Allah'ı büyük bir insan gibi tasavvur eder. Bu dönem çocuklarının; “Allah nerededir, Allah kiminle birlikte kalıyor, Allah görülebilir mi, Allah insanları sever mi, Çocuklar Allah’tan korkar mı?” gibi soruları sorduğu gözlemlenebilir. Çocuğun bu tür sorularında çocuk neyi sormuşsa ona cevap verilmesi önemlidir. Verilen cevap çocuğun seviyesine inilmeli ve çocuğa verilecek cevapta samimi olunmalıdır (Vigliocco, Norbury ve Ponari, 2017; Erkoç, 2009).

DKAB dersinde öğrencilerin Hz. Muhammed ile ilgili öğretmenlere sordukları sorulara öğretmenlerin cevaplama yöntemlerinin başında “Düz anlatım yöntemiyle bilgi aktarımı, Muhammed’in hayatını anlatan film, çizgi film ve videolardan faydalanma ve Ayet ve hadislerden faydalanarak bilgi aktarımı” gelmektedir. Yorulmaz (2015) ve Sağlam’ın (2001) çalışmalarında elde edilen bulgular da desteklemektedir. Onlara göre, sözlü öğretim yoluyla çocuğun bütün gelişim alanlarına belli bir oranda katkı sağlamanın yanında; düzgün konuşabilmesini ve kendini ifade edebilmesini temin ederek dil gelişiminin önü açılabilir. Ayrıca yine sözlü öğretim etkinlikleri (şîr, hikâye masal vb. edebi türlerin dinletilmesi ve ezberden okutulması) vasıtasıyla iman ve ibadetle ilgili konuları aktarma, Hz. Peygamber (sav)’in hayatını anlatma, İslâm önderlerinin hayat hikâyelerini aktarma, helâl ve haram kavramlarını öğretme imkânı elde edilebilir (Yorulmaz, 2015; Sağlam, 2001).

Öneriler

Araştırma sonuçlarından hareketle uygulamaya ve yapılacak araştırmalara yönelik öneriler aşağıda verilmiştir.

- Öğretim programına göre ilkokulda DKAB dersi haftada iki saat işlenmektedir. Öğrencilerin DKAB dersi ile alakalı sordukları sorulara daha rahat ve anlaşılır bir şekilde cevaplandırılması için geniş bir zamana ihtiyaç vardır. Dolayısıyla DKAB dersinin ders saatinin artırılması ve haftada en az 4 saat olarak yeniden düzenlenmesi sağlanabilir.
- Araştırmada öğretmenlerin DKAB dersinin ilkokulun daha erken kademelerinde verilmesi gerektiği şeklinde görüş bildirdiği belirlenmiştir. Öğretmenler öğrencilerin bu dersle ilgili bilgileri ne kadar erken yaşta edinirse kendileri için o kadar faydalı olacağı görüşünü de dile getirmişlerdir. Dolayısıyla DKAB dersinin ilkokulda daha erken sınıflarda verilmesi önerilebilir.
- Araştırmada özellikle birleştirilmiş sınıf öğretmenleri DKAB dersinde öğrencilere bilgi aktarırken çeşitli problemler yaşadıklarını belirtmiş, alanla ilgili yeterli bilgi sahibi olmadıklarını da dile getirmiştir. Ayrıca öğretmenler yeterli bilgi sahibi olmadığını düşünmelerinden dolayı bu derse branş öğretmenlerinin (din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenleri) girmesi gerektiğini ifade etmişlerdir. Ancak birleştirilmiş sınıflı okulların her birinde din kültürü ve bilgisi öğretmenlerinin görevlendirilmesi ekonomik ilkesiyle uyumadığı için en uygun yaklaşımın birleştirilmiş sınıf öğretmenlerinin alanla ilgili yeterliklerinin iyileştirilmesine yönelik çalışmalara ağırlık verilmesi sağlanabilir.
- DKAB dersini yürüten öğretmenlere yönelik kaynak kitapların, etkinlik önerilerinin, yöntemsel önerilerin ve örnek materyallerin artırılması ve çeşitlendirilmesi sağlanabilir. DKAB dersi çocuğun içinde yaşadığı toplumun sahip olduğu dini kültürü ve dini bilgileri içinde bulunduğu gelişimsel döneme uygun bir şekilde öğrenmesini, sürekli etkileşim içinde olduğu ve olacağı toplum ile daha güvenli ve mutlu bir yaşam sürmesini sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- Acuner, H. Y. (2015). Yazma, sorma, araştırma yoluyla öğrenme. *Düşünen sınıflar için Din kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretimi* (2. baskı) içinde (314-334). Ankara: Pegem akademi
- Altaş, N. (2004). Öğrenci velilerinin ilköğretim dkab derslerine karşı tutum düzeylerinin dini tutum düzeyleriyle ilişkisi (ön araştırma). *AÜİFD, XLV*, 1, 85-105

- Altaş, N. (2009). *Liselerde öğrencilerin diğer dinlere karşı tutumları (ortaöğretim DKAB öğretim programlarında İslam dışındaki dinlerin öğretimi ve uygulamaya etkisi)*. Türkiye’de dinler tarihi: dünü, bugünü ve geleceği içinde. Ankara: Türkiye Dinler Tarihi Derneği Yayınları
- Arıcı, İ. (2007). Öğrencilerin ilköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmenine yönelik tutumları. *A.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 12(2), 169-189
- Ahmetoğlu, E. (2009). *Ahlak Gelişimi*, (Ed. Neriman Aral Ve Tayyip Duman (Ed.), Eğitim Psikolojisi (S. 183-202) İçinde, İstanbul: Kriter
- Akyüz, Y. (1982). Farabi'nin Türk ve dünya eğitim tarihindeki yeri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 15 (2), 81-88
- Altıntaş, M. E (2018). İlköğretim din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenlerinin değer öğretiminde kullandıkları yöntemler-nitel bir araştırma. *Milli Eğitim Dergisi*, 47(217), 131-165.
- Apak, A. (2010). Hz. Peygamber’in (sav) çocuklarla ilişkileri üzerine tespit ve değerlendirmeler. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 19 (1), 66-67
- Arıcı, A. F. (2006). Türkçe öğretiminde kullanılan strateji-yöntem ve teknikler. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(1), 303
- Arpacı, M. (2013). Din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmeni adaylarının değer ve değerler eğitimine ilişkin görüşleri. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 13(2), 205-228.
- Arslanoğlu, İ. (2012). *Eğitim Felsefesi*. Ankara: Nobel
- Atay, M. (2011). *Erken Çocukluk Döneminde Gelişim*. Ankara: Kök
- Aydın, M. (2007). Çocuk eğitiminde kur’an kıssalarının önemi. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14, 76
- Aydın, M. Z. (2009). Ailede ahlak eğitimi. *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi Cilt: VII 1 2*, s. 125-158.
- Aydın, H. (2010). Dini-felsefi temelleri ışığında Farabi'nin eğitim ütopyası. *Kelam Araştırmaları* ,8, 123-150
- Aydın, M.Z. (2013). *Ailede ahlak eğitimi*. İstanbul: Timaş
- Bacanlı, H. (2015). *Eğitim psikolojisi*. Ankara: Pegem
- Berk, L. E. (2013). *Infants and children*, N. Işıkoğlu-Erdoğan (Çev. Ed.); H. Ercan (Böl. Çev.), Ankara: Nobel.
- Bilecik, S. (2012). Din kültürü ve ahlak bilgisi 4. ve 5. sınıf ders kitaplarındaki ayet çevirilerinin öğrenci algı düzeylerine uygunluğu üzerine bir inceleme. *Amasya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2, 111-112
- Bilgin, B. (2001). *Eğitim bilimi ve din eğitimi*. Ankara: Gül Yayıncılık.
- Bilmez, A. (2016). *İlköğretim din kültürü ve ahlak bilgisi dersinde proje kullanımı (Muş İli Örneği)*. (Yayımlanmış yüksek lisans tezi). Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Erzurum.
- Bozkurt, A. (2018). *Ortaokul (5. ve 8. sınıf) öğrencilerinin din kültürü ve ahlak bilgisi dersine karşı görüşlerinin değerlendirmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Kilis 7 Aralık Üniversitesi, Kilis.
- Böke, K., Özdoğan, A., Sevinç, B., Güler, C., Büker, H., & Demir, İ. (2009). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri*. İstanbul: Alfa yayıncılık.
- Buldu, M. (2013). *Çocuk gelişim kuramları*, Berrin Trawick-Swith (Ed.), Erken Çocukluk Döneminde Gelişim (S. 34-63) İçinde, Ankara: Nobel
- Büyükoztürk, Ş. ve diğerleri (2015). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: pegem
- Cebeci, S. (2014). *Din öğretimi yöntemleri*, 5-12, http://www.ebsad.org/img/20140407__6321527362.pdf 30.11.2017 indirildi.

- Cihandide, Z. N. (2014). *Okul öncesi din ve ahlak eğitimi*. Dem (Değerler Eğitimi Merkezi).
- Creswell, J. W. (2016). *Nitel araştırma yöntemleri*. M. Bütün ve S. B. Demir (Çev.), Ankara: siyasal kitabevi
- Çelik, R. (2016). *Din kültürü ve ahlak bilgisi dersinde zihin haritası oluşturma öğrenci başarısına, kalıcılığa ve öğrenmedeki duyuşsal özelliklere etkisi* (Yayınlanmış Doktora Tezi) Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı Din Eğitimi Bilim Dalı, Elazığ.
- Erkoç, A. (2009). *Ay, Mehmet Emin; çocuklarımıza Allah'ı Nasıl anlatalım*. Timaş Yayınları, 23. baskı, İstanbul, 2007. Elementary Education Online, 8(3).
- Karagöz, Y. (2017). *SPSS ve AMOS uygulamalı nicel-nitel-karma bilimsel araştırma yöntemleri*. İstanbul: Nobel
- Kaya, M. & Asan, A. (1997). Dini ve Ahlaki Bilgisi, beceri ve tutum öğretiminin etkili yolları. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 9, 179-191.
- Kaymakcan, R. (2006). Türkiye’de din eğitimi politikaları üzerine düşünceler. *EKEV Akademi Dergisi*, 10(27), 21-36.
- Sağlam, İ. (2001). Okulöncesi eğitimde sözlü öğretim etkinlikleri ve din eğitimi. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 10(1), 195-208.
- Sultan, C. (2014). <https://cahidesultan.net/2014/03/03/cocuk-ve-islami-egitim-4-allahi-nasil-anlatalim/>. 29.11.2017 indirildi.
- Taş, H. (2019). İlkokul öğrencilerinin din kültürü ve ahlak bilgisi dersi ile din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenine ilişkin metaforları. *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi*, 23(1), 29-51
- Türk, E. (2014). Çocukluk döneminde duygusal gelişim ve din eğitimi. *Marife*, 14(3), 143-158.
- Vigliocco, G., Norbury, C. ve Ponari, M. (2017). Learning Abstract Concepts: *The Role Of Linguistic And Affective Development*. UCL, Final Report, 7-8
- Yeşilbaş, Z. (2006). İlköğretim okullarında din kültürü ve ahlak bilgisi derslerinde öğretmen tutumlarının öğrenci ve ders üzerindeki etkileri. (Yayınlanmış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi. İstanbul.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2008). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin
- Yiğit, Y. (2019). *Anadolu imam hatip lisesi meslek derslerinin problem çözme becerisi kazandırması açısından fonksiyonelliği (Sivas ili örneği)*. Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi.
- Yiğit, Y. (2020). Anadolu İmam Hatip Lisesi Meslek Derslerinde Problem Çözme Becerisi Kazanma Amacına Erişim Düzeyi: Sivas İli Örneği. *Eskiyeni*, (40), 155-179.
- Yiğit, Y. (2021). Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Öğrencilere Problem Çözme Becerisi Kazandırma Yeterliği Üzerine Bir Alan Araştırması (Türkiye Örneği). *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (53), 133-163.
- Yorulmaz, B. (2015). *Okul öncesi dönem din eğitimi ve tarihsel süreci*. Kuran Kursları Öğretici Kitabı-2 (İçinden), Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları
- Zengin, M. (2013). Öğrencilerin din kültürü ve ahlak bilgisi dersine yönelik tutumlarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 11(25), 271-301